

Contact met ouders na de scheiding: Verschil in het functioneren van adolescenten die met één ouder contact hebben of met beide ouders

Saskia H. M. DeLaurentis

Myrthe G. J. Hoey

Chantal C. Sprengers

Lieke Tijs

Faculty of Social Sciences, University of Utrecht, The Netherlands

2013

Studenten: Saskia DeLaurentis - 3513513

Myrthe Hoey - 3662128

Chantal Sprengers - 3642763

Lieke Tijs - 3663981

Cursus: Bachelorthesis Pedagogische Wetenschappen

Cursuscode: 200600042

1e beoordelaar: Dr. Inge van der Valk

2e beoordelaar: Dr. Marjolijn Vermande

Abstract

The aim of this study was to examine if there was a difference in functioning between adolescents who have contact with both parents and adolescents who only have contact with one parent after divorce. Functioning was divided into the following variables: Parent-adolescent relationship quality, externalizing behavior, internalizing behavior and school performance. Data was collected through the questionnaire 'Scholieren en Gezinnen 2013'. Participants were 443 high school students with divorced parents from a convenience sample of 2414 high school students. The age ranged from 11 to 17 years old ($M = 13.74$, $SD = 1.02$) and 1171 boys and 1231 girls participated. Findings indicate that post-divorce contact between adolescent and parents correlates with how the adolescents rate the relationship quality with their parents. No significant differences in internalizing behavior and school performance were found between adolescents who have contact with both parents or one parent after divorce. There was a significant difference in delinquency between adolescents with or without contact with their fathers after divorce. Adolescents from divorced families who didn't see their father anymore reported more delinquent behavior than adolescents who still have contact with both father and mother. These findings give new indications for future research and policies regarding post-divorce contact.

Keywords: Divorce, post-divorce contact, parent-adolescent relationship quality, internalizing, externalizing, school performance.

Inleiding

Echtscheiding is een veel voorkomend fenomeen. Zo vonden in Nederland in 2011 alleen al 87.756 huwelijksontbindingen plaats. Bij 18.713 van deze huwelijksontbindingen waren 33.278 minderjarige kinderen betrokken (Centraal Bureau Statistiek [CBS], 2011). Dit fenomeen zorgt voor verschil in contact met ouders tussen kinderen uit intacte gezinnen en kinderen waarvan de ouders uit elkaar zijn.

Het belang van de rol van contact tussen adolescenten en ouders kan ondersteund worden met de sociaal kapitaal theorie van Coleman (1988). De focus zal liggen op het sociaal kapitaal van het gezin. Het sociaal kapitaal van het gezin draait om de relaties tussen ouders en kinderen (Coleman, 1988). Met andere woorden, de tijd en moeite die ouders in hun kind steken. Ouders dienen betrokken, aandachtgevend en fysiek aanwezig te zijn om een sterke band op te bouwen met het kind (Parcel & Menaghan, 1993). Wanneer na de scheiding contact wegvalt met één ouder kan er geen sociaal kapitaal worden opgebouwd tussen die ouder en de adolescent. Volgens Portes (1998) hebben eenoudergezinnen gemiddeld minder sociaal kapitaal dan tweeoudergezinnen. Het is aannemelijk dat wanneer de adolescent aandacht en steun ontvangt van één ouder in plaats van beide ouders dit problemen kan opleveren in het gedrag van de adolescent. Hieruit blijkt dus dat scheiding negatieve effecten kan hebben op het functioneren van de adolescent.

Deze studie zal onderzoeken of er een verschil is in het functioneren van adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben en adolescenten die nog met beide ouders contact hebben. Dit wordt gedaan door het functioneren op te splitsen in: externaliserend gedrag, internaliserend gedrag en schoolprestaties. Ook wordt de kwaliteit van de ouder-kindrelatie onderzocht.

Contact & relatiekwaliteit

Wanneer er wordt gekeken naar de ouder-kind relatie zijn er twee centrale dimensies belangrijk. Dit zijn de mate van controle en de mate van acceptatie en warmte. Wanneer deze beide dimensies in hoge mate aanwezig zijn, wordt er gesproken van een autoritatieve opvoedingsstijl. Deze opvoedingsstijl wordt geassocieerd met de meest positieve kinduitkomsten (Steinberg et al., 1993). Op het moment dat beide ouders na de scheiding voogdij hebben, is er meer ruimte voor een autoritatieve opvoedingsstijl. Deze kinderen zullen zich dan ook beter aanpassen aan de ouderlijke rollen en meer tijd met hun vader doorbrengen dan wanneer er maar één ouder gezag heeft (Bauserman, 2002; Amato & Gilbert, 1999). Regelmatig contact tussen kind en uitwonende ouder, inclusief regelmatig logeren bij deze ouder, heeft een positief effect op de relatiekwaliteit tussen de ouder en het kind (Cashmore, Parkinson, & Taylor, 2007). Omdat vader vaker de uitwonende ouder is dan moeder, wordt er in de literatuur veel aandacht besteed aan de kwaliteit van de vader-kind relatie na een scheiding (Albertini & Garriga, 2011). Uit onderzoek van Dunn, Cheng, O'Conner en Bridges (2004) blijkt dat contact en relatiekwaliteit tussen uitwonende vader en kind samenhangen, de relatiekwaliteit tussen de ouders na de scheiding is hierbij een belangrijke factor. Wanneer er veel conflicten tussen de ouders zijn na de scheiding kan dit resulteren in minder contact tussen vader en kind. Dit zorgt voor meer problemen in de vader-kind relatie

en kan op de langere termijn vermindering van de kwaliteit van de vader-kind relatie betekenen (Ahrons & Tanner, 2003). Vaders die na de scheiding met hun kinderen blijven wonen, ervaren de relatie met hun kinderen van gelijke kwaliteit als vaders uit intacte gezinnen (Sharpio & Lambert, 1999). Hieruit kan geconcludeerd worden dat obstakels in het behouden van een goede vader-kind relatie vooral worden gevormd door het niet meer samenwonen. Een goede moeder-kind relatie hangt positief samen met een goede vader-kind relatie. Dit betekent dat de kwaliteit van de moeder-kind relatie een rol speelt in het voorkomen van verslechtering van de vader-kind relatie na de scheiding (Scott, Booth, King, & Johnson, 2007).

Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat ouderlijk conflict en ouderlijke scheiding een negatief effect hebben op de ouder-kind relatie. Zo blijkt uit onderzoek van Afifi en Schrodt (2003) dat kinderen met gescheiden ouders vinden dat hun ouders minder competent in communicatie zijn en meer toetrek-wegduw patronen vertonen. Ook voelen ze minder nabijheid met hun ouders, ontlopen ze hun ouders meer en zijn ze minder tevreden over de relatie met hun ouders dan kinderen uit een intact gezin. Scheiding van ouders heeft echter niet altijd een negatieve invloed op adolescenten. Wanneer de adolescent een moeilijke relatie heeft met een ouder of wanneer ouders veel conflicten hebben, kan een scheiding een weg uit een stressvolle situatie betekenen voor een adolescent (Videon, 2002).

Over het algemeen kan gezegd worden dat een goede ouder-kind relatie een beschermende factor is in de aanpassing van het kind rondom de scheiding. Daar staat tegenover dat een slechte ouder-kind relatie een risicofactor is voor externaliserende problemen, internaliserende problemen en problemen op school (Albertini & Garriga, 2011; Videon, 2002; Amato, 2000; Amato & Afifi, 2006; Hines, 1997; Zill, Morrison, & Coiro, 1993). Hierop zal worden ingegaan in de volgende paragrafen.

Externaliserend & internaliserend gedrag

Externaliserend gedrag wordt omschreven als versturend, impulsief, ongecontroleerd, opstandig, anti-sociaal en grensoverschrijdend gedrag (Wicks-Nelson & Israel, 2009). Onder externaliserend gedrag wordt onder andere agressie en delinquentie verstaan. Agressie bestaat uit fysieke of verbale gedragingen die schadelijk of bedreigend zijn voor anderen, waaronder kinderen, volwassenen en dieren. Onder delinquentie wordt antisociaal gedrag verstaan zoals diefstal, vandalisme, gebruik van drugs en het gebruik van geweld (American Psychiatric Association, 2000). Internaliserend gedrag kan onderverdeeld worden in depressie en angst. Symptomen van depressie zijn gedeprimeerde stemming, gebrekkige ervaring van vreugde, slaap- en eetproblemen, vermoeidheid, gevoelens van schuld en waardeloosheid, slecht concentratievermogen en suïcidale gedachten. Symptomen van angst zijn onder meer overbezorgdheid over specifieke gebeurtenissen en over sociale- en schoolcompetenties, overmatige behoefte aan geruststelling, somatische klachten en verhoogd zelfbewustzijn. (American Psychiatric Association, 2000).

Diverse studies hebben aangetoond dat kinderen en adolescenten gemiddeld meer externaliserend en internaliserend gedrag vertonen na scheiding van hun ouders vergeleken met

kinderen en adolescenten uit intacte gezinnen (Robbers et al., 2011; Lansford, Malone, Castellino, & Dodge, 2006; Adam & Chase-Lansdale, 2002; Averdijk, Malti, Eisner, & Ribeaud, 2011; Booth, Scott, & King, 2010; Crawford, Cohen, Midlarsky, & Brook, 2001; Simons, Lin, Gordon, Conger, & Lorenz, 1999). Vooral wanneer de scheiding plaatsvindt in de vroege adolescentie lijken zich meer externaliserende problemen te ontwikkelen (Lansford et al., 2006).

Volgens King en Sobolewski (2006) zorgt een goede band tussen uitwonende vader en adolescent voor minder externaliserend gedrag, hoewel uit hetzelfde onderzoek blijkt dat de band tussen de inwonende moeder en het kind een sterker verband heeft met externaliserend gedrag. Spruijt en Iedema (1998) vonden geen verschillen in het functioneren van kinderen die na de scheiding contact met de uitwonende ouder hebben en kinderen die geen contact meer hebben met deze ouder. Ook de frequentie van contact met de uitwonende ouder heeft geen significant verband met externaliserende problemen bij jongeren (Spruijt, de Goede, & Van der Valk, 2004). Uit onderzoek van Coley en Medeiros (2007) kwam naar voren dat uitwonende vaders zich gemiddeld meer met hun kind gaan bezighouden als het delinquente gedrag van de adolescent toeneemt. De betrokkenheid van de uitwonende vader zorgt er op zijn beurt weer voor dat het delinquente gedrag van adolescenten afneemt. Dit wijst op een wederzijdse beïnvloeding van externaliserend gedrag en contact met de uitwonende vader.

Wanneer wordt gekeken naar voogdij is er uit verscheidene onderzoeken gebleken dat adolescenten gemiddeld genomen meer internaliserend gedrag vertonen indien de moeder over de volledige voogdij beschikt en er weinig tot geen contact is tussen adolescent en vader (King & Sobolewski, 2006; Størksen et al., 2005). Breivik en Olweus (2006) concludeerden dat het verlies van contact met de vader na de scheiding zich wellicht uit in internaliserend gedrag bij de adolescenten.

Onderzoek naar de mate van contact tussen adolescent en ouder na scheiding en sekseverschillen bij adolescenten in externaliserend en internaliserend gedrag geeft inconsistente resultaten. Amato en Gilbreth (1999) vonden geen bewijs voor de aanname dat jongens meer profijt hebben van contact met de vader dan meisjes. Uit onderzoek van Mitchell, Booth en King (2009) bleek dat betrokkenheid van de vader niet samenhangt met het functioneren van de adolescenten. Echter, meisjes blijken minder internaliserend gedrag te vertonen wanneer zij een goede band hebben met hun vader, dan wanneer zij een minder sterke band ervaren. Jongens daarentegen blijken internaliserend gedrag te vertonen wanneer sprake is van depressieve klachten bij moeder, een lage kwaliteit van opvoeding of veel conflicten tussen de ouders (Simons et al., 1999). Wanneer wordt gekeken naar externaliserend gedrag vonden Pagani en anderen (1998) dat jongens na de scheiding meer kans hebben om delinquent gedrag te ontwikkelen. Daarentegen vonden Spruijt en Duindam (2005) dat jongens zich na de scheiding niet delinquenter gedroegen dan jongens uit intacte gezinnen, maar wel vaker risico gedrag vertonen. Dit laatste geldt ook wanneer deze groep vergeleken wordt met meisjes uit gezinnen waarvan de ouders gescheiden zijn.

Schoolprestaties

In het voorafgaande is externaliserend en internaliserend gedrag besproken, dit valt onder het psychosociaal functioneren. Scheiding wordt geassocieerd met verminderd psychosociaal functioneren dat weer bij kan dragen aan het verschil in schoolprestaties tussen kinderen van gescheiden ouders en kinderen van intacte gezinnen (Potter, 2010; Sun & Li, 2009b). Onderzoek naar het verband tussen scheiding en schoolprestaties is belangrijk, omdat de vroege schade die een gebroken gezin kan opleveren op het gebied van schoolprestaties, een vooruitgang op een later moment in de weg kan staan (Sun & Li, 2008).

Er zijn verscheidene onderzoeken gedaan naar het verschil in schoolprestaties tussen kinderen uit een intact gezin en kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn. Zo is uit onderzoek van Wadsby en Svedin (1996) gebleken dat scheiding op zichzelf geen verklaring is voor het verschil in schoolprestaties. Onderzoek van Kurdek, Fine, en Sinclair (1995) wees echter uit dat gezinssamenstelling wel degelijk invloed heeft op de schoolprestaties en het functioneren van kinderen. Recentere literatuur bevestigt dat scheiding negatieve gevolgen kan hebben op de schoolprestaties van adolescenten (Ham, 2004; Raley, Frisco, & Wildsmith, 2005; Sun & Li, 2009a; Sun & Li, 2009b; Lansford et al., 2006; Downey, 1994). Wanneer wordt gekeken naar alleenstaand ouderschap wees onderzoek van Pong, Dronkers en Hampden-Thompson (2003) uit dat alleenstaand ouderschap gerelateerd is aan lagere cijfers voor bèta vakken. Lee en Kushner (2008) en Lee, Kushner en Cho (2007) concludeerden dat dochters die bij alleenstaande vaders woonden, die betrokken waren bij de school van hun dochters, beter presteerden op school dan in andere gezinscombinaties. Over het algemeen zijn er echter geen significante verschillen in schoolprestaties aangetroffen tussen kinderen die woonden bij alleenstaande vaders tegenover kinderen die woonden bij alleenstaande moeders (Lee et al., 2007). Het nationaal centrum voor educatie statistieken (1997) vond dat adolescenten die bij alleenstaande ouders wonen meer kans hebben op hoge cijfers als hun ouders betrokken zijn bij school. Uit voorafgaande blijkt dat alleenstaand ouderschap niet hoeft te leiden tot slechtere schoolprestaties (Lee et al., 2007).

Volgens McCombs & Forehand (1989) zijn er verschillende factoren die als buffer optreden tegen de effecten van scheiding op schoolprestaties. Twee daarvan zijn: een goede ouder-kindrelatie en het afwezig zijn van conflicten tussen de ouders in het bijzijn van het kind.

Samenvattend blijkt uit de literatuur dat wanneer een adolescent met één ouder contact heeft in plaats van beide ouders, dit gemiddeld genomen voor meer problemen in het functioneren van de adolescent zorgt. Ouderlijke scheiding heeft over het algemeen een negatieve invloed op de kwaliteit van de relatie tussen de adolescent en zijn ouders. De relatie tussen de adolescent en de uitwonende ouder heeft grotere kans te verslechteren na een scheiding van de ouders. Betreffende externaliserend gedrag van adolescenten is er geen eenduidig antwoord te geven of contact met een of beide ouders na de scheiding een rol speelt. Het lijkt er echter op adolescenten die contact hebben met de uitwonende ouder minder externaliserend gedrag vertonen dan adolescenten die geen contact hebben met de uitwonende

ouder. Tevens zijn er geen eenduidige antwoorden te vinden over de rol van contact met een of beide ouders en internaliserend gedrag bij adolescenten. Op het gebied van schoolprestaties blijkt dat kinderen waarvan de ouders nog bij elkaar zijn het over het algemeen beter doen dan kinderen waarvan de ouders gescheiden zijn. Ook lijken de betrokkenheid van de ouders, de afwezigheid van conflicten tussen ouders in het bijzijn van het kind en de ouder-kind relatie een belangrijke rol te spelen in de mogelijke effecten van scheiding op schoolprestaties.

Dit onderzoek

Het doel van deze studie is om de rol van contact tussen adolescenten en ouders na de scheiding nader te onderzoeken. Er zal worden gekeken of er een verschil in het functioneren is tussen adolescenten die met één ouder of met beide ouders contact hebben na de scheiding. In dit onderzoek wordt het functioneren onderverdeeld in externaliserend en internaliserend gedrag en schoolcompetentie. De relatiekwaliteit met beide ouders wordt ook bekeken.

Onderzoeksvragen

In dit onderzoek wordt getracht de hoofdvraag te beantwoorden door het onderzoeken van de deelvragen. Een van de deelvragen is of er samenhang is tussen de mate van contact tussen ouder en adolescent en de relatiekwaliteit tussen deze ouder en de adolescent. De verwachting is dat de mate van contact en de kwaliteit van de ouder-adolescent relatie positief samenhangen. Verder wordt er onderzocht of er een verschil is in externaliserend gedrag tussen adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben en adolescenten die nog met beide ouders contact hebben. Aan de hand van de besproken literatuur wordt verwacht dat adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben meer externaliserend gedrag vertonen. Ook wordt er onderzocht of er een verschil is in internaliserend gedrag tussen adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben en adolescenten die nog met beide ouders contact hebben. Er wordt aan de hand van de eerder besproken literatuur verwacht dat adolescenten die met één ouder contact hebben meer internaliserend gedrag zullen vertonen dan adolescenten die met beide ouders contact hebben. Tot slot wordt onderzocht of er een verschil is in schoolprestaties tussen adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben en adolescenten die nog met beide ouders contact hebben. Aan de hand van de besproken literatuur wordt verwacht dat adolescenten die met beide ouders contact hebben na de scheiding beter presteren op school dan adolescenten die met één ouder contact hebben..

Methode

Participanten

De steekproef van dit onderzoek bestond uit 2414 scholieren die middelbaar onderwijs volgen op gymnasium/VWO ($n = 957$), HAVO ($n = 400$) VMBO-theoretisch ($n = 636$) niveau, VMBO-beroeps ($n = 61$) HAVO-VWO ($n = 238$) of HAVO-VMBO ($n = 100$). Het zijn scholieren uit het eerste, tweede en derde

jaar met een leeftijd variërend van 11 jaar tot 17 jaar ($M = 13.74$, $SD = 1.02$). Er deden 1171 jongens en 1231 meisjes mee aan het onderzoek. Scholieren komen uit een intact gezin, waarbij de ouders getrouwd zijn of samenwonen ($n = 1923$) of uit een gescheiden gezin, waarbij ouders eerder getrouwd waren of samenwoonden ($n = 443$). Bij 40 scholieren is de moeder ($n = 15$) of de vader ($n = 25$) overleden. Van de 2414 respondenten, zijn er 443 met gescheiden ouders. Negen van de 417 adolescenten, die hierover gerapporteerd hadden, zagen hun moeder nooit meer en 41 van de 410 adolescenten zagen hun vader nooit meer. Het verschil in adolescenten per groep wordt veroorzaakt door het niet consistent invullen van de vragenlijst door de adolescenten.

Procedure

Dit kwantitatieve onderzoek maakt gebruik van de vragenlijst 'Scholieren en Gezinnen 2013' (Spruijt & van der Valk, tweejaarlijks vanaf 2006) die is afgenomen bij scholieren van middelbare scholen verspreid over Nederland. Deze vragenlijsten zijn afgenomen door bachelorthesisstudenten van het Departement Pedagogische Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht. De vragenlijsten werden uitgedeeld door de bachelorthesisstudenten en zijn vrijwillig door de scholieren in de klas ingevuld in het bijzijn van de student. Voorafgaand werd uitgelegd waar de vragenlijst voor dient en werd benadrukt dat de vragenlijst anoniem was. Het invullen duurde ongeveer 40 minuten. De vragenlijsten "Scholieren en Gezinnen 2013" werden aan alle leerlingen van deze klassen uitgedeeld. De vragenlijsten zijn volledig anoniem en er is sprake van zelfrapportage. Er is sprake van een gemakssteekproef, omdat de steekproef gebaseerd is op de willekeurige benadering van middelbare scholen gekozen door studenten.

Instrumenten

Er werd in de vragenlijst gevraagd hoeveel dagen/nachten per week de adolescent bij elk van de ouders verblijft, aan de hand van een Likertschaal die loopt van 0 tot 7. Deze vraag werd alleen ingevuld door de adolescenten waarvan de ouders gescheiden waren. Bij alle deelvragen werd gebruik gemaakt van deze variabele.

Relatiekwaliteit

Om na te gaan hoe de adolescent de relatiekwaliteit met zijn vader en moeder apart ervaart, werd de Network of Relationship Inventory (NRI; Furman & Buhrmester, 1985) gebruikt waarmee positieve en negatieve aspecten van de relatie tussen de adolescent en de vader en moeder bevestigd worden. Hierbij werd gebruik gemaakt van een Likert-schaal met de volgende antwoordopties: 'weinig tot nooit', 'een beetje', 'veel', 'heel erg veel' en 'kan niet meer'. De NRI heeft 10 dimensies, voor deze vragenlijst zijn de dimensies steun en ruzie gebruikt, deze worden voor vader en moeder apart bevestigd. De betrouwbaarheid voor de subschaal steun van vader was .87 en van moeder .83. De subschaal ruzie met vader had een betrouwbaarheid van .71 en met moeder .77. De items steun en ruzie verklaarden in een factoranalyse met één factor gezamenlijk 65.6% variantie van de relatiekwaliteit met vader en 61.3%

variantie van de relatiekwaliteit met moeder. De totale betrouwbaarheid van alle items samen van de relatiekwaliteit met vader was .86 en met moeder .83.

Externaliserend gedrag

Voor externaliserend gedrag werden twee instrumenten gebruikt die agressie en delinquentie bevragen. Voor agressie werd gebruik gemaakt van The direct and indirect aggression scales (DIAS) (Björkqvist, Lagerspetz, & Osterman, 1992). Bij de DIAS werd de adolescent gevraagd naar wat hij/zij doet wanneer hij/zij boos is op iemand. De adolescent werd gevraagd antwoord te geven over de mate waarin hij/zij open of verborgen uitingen van agressie gebruikt met een vierpunt-Likertschaal variërend van 'nooit' tot 'heel vaak'. In de vragenlijst 'Scholieren en Gezinnen 2013' werden 11 items van de oorspronkelijke 23 van de DIAS gebruikt. Een voorbeeld van een uitspraak was: "Ik ga de ander slaan of schoppen". De betrouwbaarheid van de DIAS in totaal was met .85 goed bevonden. De mate van delinquentie werd gemeten aan de hand van 15 uitspraken over crimineel gedrag opgesteld door Baerveldt, van Rossem & Vermande (2003). Een voorbeeld van een uitspraak over delinquentie was: "Ik heb de afgelopen 12 maanden een wapen op zak gehad." De adolescent kon kiezen uit de volgende antwoorden bij elke uitspraak: 'Nooit', '1 keer', '2-3 keer' en '4 of meer keer'. De betrouwbaarheid van de schaal delinquente gedragingen werd met .86 als goed bevonden.

Internaliserend Gedrag

Internaliserend gedrag werd gemeten met twee instrumenten voor depressieve en angstige gevoelens. De constructen depressie en angst waren opgesteld aan de hand van de Children's Depression Inventory (Craighead, Smucker, Craighead, & Lardi, 1998), deze inventariseert of er depressieve symptomen bij de adolescent aanwezig zijn en hoe ernstig deze zijn. Er was gebruik gemaakt van een verkorte versie met 10 uitspraken in plaats van 27. Bij deze uitspraken konden de respondenten aankruisen 'helemaal niet waar', 'niet waar', 'een beetje waar', 'wel waar' of 'erg waar' is. Een voorbeeld van een uitspraak over depressieve gevoelens was: "Ik voel mij vaak verdrietig". De betrouwbaarheid was voldoende bevonden met .89. Uitspraken over angst werden gemeten met de subschaal "emotional symptoms" van de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) (Goodman, Meltzer, & Bailey, 2003). De SDQ is een vragenlijst over de mate van psychologische aanpassing bij de ondervraagde. Deze wordt gemeten in vijf schalen: emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort, problemen met leeftijdsgenoten en prosociaal gedrag. De betrouwbaarheid van de subschaal "emotional symptoms" was .70. Een voorbeeld van een uitspraak over angstige gevoelens: "Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties, ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen".

Schoolprestaties

Schoolprestaties werden gemeten aan de hand van de door de adolescent gerapporteerde schoolcijfers en of er een wisseling in niveau had plaatsgevonden. Voor het meten van de cijfers werd de respondenten gevraagd om de cijfers van hun laatste rapport voor Nederlands, wiskunde/rekenen, Engels, geschiedenis, natuurkunde/scheikunde en aardrijkskunde/geografie op te geven. Van de

gerapporteerde cijfers is het gemiddelde gebruikt. Als er een wisseling van schoolniveau had plaatsgevonden, werd gevraagd waaruit deze wisseling bestond.

Analyse

Alleen de data van participanten met gescheiden ouders werd gebruikt voor de analyses van dit onderzoek. Alle hypothesen werden getoetst met een significantieniveau van $p < .05$.

De samenhang tussen contact na scheiding en de kwaliteit van de ouder-kind relatie werd getoetst met een Pearson correlatie analyse. Er werd gekeken naar de samenhang tussen contact en relatiekwaliteit met vader en moeder apart en ouders samen. Vervolgens werd nagegaan hoe contact en relatiekwaliteit met vader en moeder samenhang bij jongens en bij meisjes apart.

De hypothesen dat adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben meer externaliserend en internaliserend gedrag vertonen dan adolescenten die met beide ouders contact houden, werd onderzocht door middel van t-toetsen. Om deze toets uit te kunnen voeren, werden de subschalen agressie en delinquentie samengevoegd tot de variabele externaliserend gedrag. Voor internaliserend gedrag werden de subschalen depressie en angst samengevoegd. Het gemiddelde van deze subschalen vormden de afhankelijke variabelen binnen dit onderzoek. Het contact hebben met één of beide ouders vormde de onafhankelijke variabele. Met t-toetsen werd nagegaan of de gemiddelde scores op de subschalen verschilden tussen de twee groepen. Ook werden er t-toetsen uitgevoerd voor het wel of geen contact hebben met de vader en het wel of geen contact hebben met de moeder.

De hypothese dat adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben minder goed presteren op school dan adolescenten die met beide ouders contact houden, werd onderzocht door middel van twee kruistabellen met chi kwadraat toetsen en t-toetsen. Eerst werd er een kruistabel gemaakt waarbij gekeken werd naar het niveau van adolescenten die met één ouder contact hebben en adolescenten die met beide ouders contact hebben. Aan de hand van een chi kwadraat toets werd gekeken of er een significant verschil was tussen adolescenten die met één ouder contact hebben of met beide ouders contact hebben. Bij de t-toets was het gemiddelde cijfer de afhankelijke variabele en het contact hebben met één of beide ouders na de scheiding was de onafhankelijke variabele. Er werd getoetst of het gemiddelde cijfer van de groep die nog met beide ouders contact heeft significant verschilt van de groep die nog maar met één ouder contact heeft. Ook werden er t-toetsen uitgevoerd voor het wel of geen contact hebben met de vader en het wel of geen contact hebben met de moeder. Vervolgens werd aan de hand van een kruistabel gekeken naar de wisseling in niveau. Hierbij konden 3 groepen onderscheiden worden. De groep die naar een hoger niveau was gegaan, de groep die naar een lager niveau was gegaan en de groep die gelijk was gebleven qua niveau. Aan de hand van een chi kwadraat toets werd er gekeken of er een significant verschil was tussen de twee groepen.

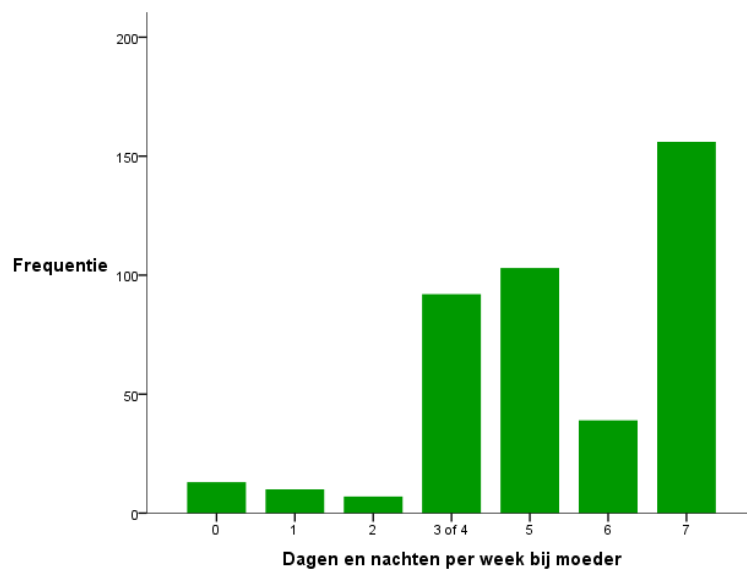
Resultaten

Beschrijvende statistiek

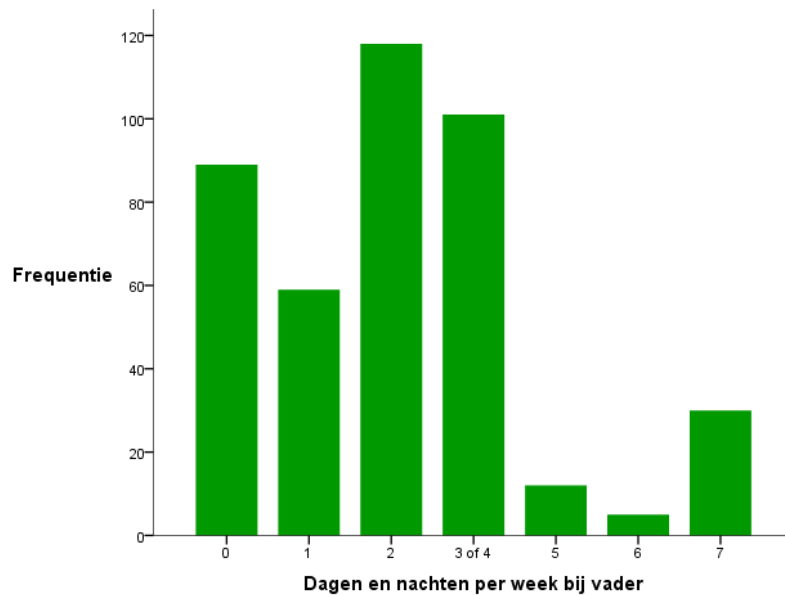
Zoals eerder aangegeven in Methodes waren er van de 2414 respondenten 443 met gescheiden ouders. Binnen deze groep van gescheiden ouders waren er 230 meisjes en 212 jongens. In Tabel 1 is het aantal respondenten te vinden per construct en de daarbij horende gemiddelden en standaardafwijkingen. De resultaten zullen nu per deelonderwerp worden besproken.

Tabel 1
Beschrijvende Statistieken van de Onderzochte Constructen

Variabele	<i>n</i>	M(SD)
Relatiekwaliteit met moeder	439	4.12(0.63)
Relatiekwaliteit met vader	419	3.88(0.92)
Externaliserend gedrag	437	2.74(0.66)
Agressie	439	1.55(0.44)
Delinquentie	439	1.18(0.34)
Internaliserend gedrag	438	3.95(1.20)
Depressie	439	2.31(.81)
Angst	439	1.64(0.48)
Schoolcijfers	430	6.72(0.76)

Figuur 1
Verdeling Contact met Moeder

Figuur 2
Verdeling Contact met Vader

Contact na scheiding en kwaliteit ouder-adolescent relatie

Om na te gaan of de mate van het contact na de scheiding tussen de adolescent en de ouder samenhangt met hoe de adolescent de kwaliteit van de relatie met de ouder beoordeelt, werden er Pearson correlaties uitgevoerd. De relatiekwaliteit met vader en met moeder correleerden significant met elkaar ($r(416) = .26, p < .001$), daarom werd er ook een Pearson correlatie uitgevoerd tussen contact met ouders en de kwaliteit van de relatie met ouders gezamenlijk (variabelen van vader en moeder zijn samengevoegd). Er werd een positieve en significante correlatie gevonden tussen contact en relatiekwaliteit met ouders ($r(420) = .16, p < .01$). Het zegt echter meer om naar contact en relatiekwaliteit met vader en moeder apart te kijken. Bij contact en relatiekwaliteit met moeder werd een significant positieve correlatie gevonden ($r(423) = .13, p < .05$), dit was echter een zeer zwakke correlatie. Maar het geeft wel aan dat hoe meer contact er was, hoe hoger de relatiekwaliteit beoordeeld werd. Met $r^2 = .02$ wordt 2% van de relatiekwaliteit met moeder verklaard door de mate van contact. De correlatie tussen contact en de relatiekwaliteit met vader, $r(403) = .37, p < .001$, was zwak maar significant positief. Dit geeft aan dat hoe meer contact er tussen adolescent en vader was, hoe hoger de relatiekwaliteit met vader beoordeeld werd. Veertien procent ($r^2 = .14$) van de relatiekwaliteit met vader werd verklaard door de mate van contact. Hieruit blijkt dat contact met vader meer invloed heeft op de vader-adolescent relatie dan contact met moeder heeft op de moeder-adolescent relatie. De correlaties werden ook nog gesplitst op geslacht van de adolescent om na te gaan hoe deze verhoudingen lagen. Contact tussen zoon en moeder ($r(202) = .17, p < .05$), zoon en vader ($r(194) = .37, p < .001$) en dochter en vader ($r(208) = .38, p < .001$) correleerden allen positief significant met relatiekwaliteit. Alleen contact tussen dochter

en moeder ($r(220) = .07, p > .05$) correleerde niet significant. De hypothese, dat de mate van contact en de ouder-kind relatiekwaliteit positief samenhangen, kan aangenomen worden. Vader-kind relatiekwaliteit en contact hangen sterker samen dan moeder-kind relatiekwaliteit en contact.

Tabel 2

Correlatietabel Contact en Relatiekwaliteit met Ouders

Variabelen	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Dagen/nachten bij moeder.	1.00							
2. Relatiekwaliteit met moeder, totaal.	.13**	1.00						
3. Relatiekwaliteit met moeder, steun.	.14**	.97***	1.00					
4. Relatiekwaliteit, conflict.	-.02	-.66***	-.45***	1.00				
5. Dagen/nachten bij vader	-.58***	-.05	-.05	.04	1.00			
6. Relatiekwaliteit met vader, totaal.	-.24***	.26***	.27***	-.12*	.37***	1.00		
7. Relatiekwaliteit met vader, steun.	-.23***	.29***	.31***	-.11*	.38***	.97***	1.00	
8. Relatiekwaliteit met vader, conflict	.13**	-.01	.01	.09	-.15**	-.64***	-.46***	1.00

Noot. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Externaliserend gedrag

Met een t-test werd onderzocht of er een significant verschil was in externaliserend gedrag bij adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hadden of met beide ouders. Er werd geen significant verschil gevonden in de scores van externaliserend gedrag voor adolescenten die met één ouder contact hadden ($M = 2.84, SD = .71$) of met beide ouders ($M = 2.71, SD = .63$); $t(402) = 1.22, p = .224$. Ook wanneer afzonderlijk werd gekeken naar wel of geen contact met vader of moeder werd geen significant verschil gevonden in de gemiddelden van externaliserend gedrag: adolescenten die na scheiding geen contact meer hadden met vader ($M = 2.92, SD = .75$) en adolescenten die wel contact hadden met vader ($M = 2.70, SD = .62$); $t(396) = 1.25, p = .21$. Adolescenten die na scheiding geen contact meer hadden met moeder ($M = 2.51, SD = .36$) en adolescenten die na scheiding wel contact hadden met moeder ($M = 2.73, SD = .64$); $t(406) = -.91, p = .36$. Verder werd gekeken naar het verschil in externaliserend gedrag bij de subschalen agressie en delinquentie afzonderlijk. Adolescenten die na de scheiding geen contact meer hadden met vader ($M = 1.32, SD = .43$) scoren significant hoger op delinquentie dan adolescenten die na scheiding wel contact met vader hadden ($M = 1.16, SD = .31$); $t(43.44) = 2.19, p = .03$. In tabel 3 zijn alle resultaten te vinden voor externaliserend gedrag en de subschalen agressie en delinquentie. Hieruit blijkt dat de gemiddelden van adolescenten die geen contact hebben met vader of moeder, hoger zijn als van adolescenten die wel contact met beide ouders hebben. Deze verschillen waren echter niet significant. De hypothese, dat adolescenten meer externaliserend gedrag zouden vertonen wanneer zij met één ouder contact hebben dan wanneer ze met beide ouders contact hebben, kan aan de hand van de resultaten gedeeltelijk worden verworpen.

Tabel 3

Externaliserend gedrag, Internaliserend gedrag en schoolcijfers

	Geen contact vader		Geen contact moeder		Contact moeder		Met één ouder contact		Met beide ouders contact						
	n	M(SD)	n	M(SD)	n	M(SD)	n	M(SD)	n	M(SD)					
Externaliserend gedrag	40	2.92(.75)	362	2.70(.62)	1.25	7	2.51(.36)	401	2.73(.64)	-91	46	2.84(.71)	352	2.71(.63)	1.22
Agressie	40	1.61(.47)	362	1.54(.43)	.91	7	1.45(.32)	401	1.55(.44)	-.61	46	1.58(.46)	352	1.17(.31)	.49
Delinquentie	40	1.32(.43)	364	1.16(.31)	2.19*	7	1.06(.06)	403	1.18(.32)	-.97	46	1.26(.39)	354	1.54(.43)	1.54
Internaliserend gedrag	40	4.19(.39)	363	2.70(.62)	1.36	7	3.91(1.31)	402	3.96(1.19)	-.10	46	4.14(1.38)	353	3.92(1.15)	1.20
Depressie	40	2.48(.90)	363	2.28(.78)	1.47	7	2.34(.80)	402	2.32(.80)	.09	46	2.46(.89)	353	2.29(.78)	1.40
Angst	40	1.71(.56)	364	1.63(.46)	.80	7	1.57(.60)	403	1.65(.47)	-.41	46	1.68(.57)	354	1.63(.46)	.56
Gemiddelde schoolcijfers	39	6.51(.81)	356	6.75(.76)	-1.86	7	6.78(.75)	394	6.73(.77)	.18	45	6.55(.81)	346	6.75(.76)	-1.61

Noot. * $p < .05$

Internaliserend gedrag

Er werd een t-toetsen uitgevoerd om te onderzoeken of er een significant verschil in internaliserend gedrag was bij adolescenten die met één ouder contact hadden of met beide. Er was geen significant verschil in de scores van internaliserend gedrag voor adolescenten die met één ouder contact hadden ($M = 4.14$, $SD = 1.38$) of met beide ouders ($M = 3.92$, $SD = 1.15$); $t(397) = 1.20$, $p = .23$. Dit gold eveneens voor afzonderlijke t-toetsen voor wel of geen contact hebben met vader of moeder: adolescenten die geen contact meer hadden met vader ($M = 4.19$, $SD = 1.39$) en adolescenten die wel contact hadden met vader ($M = 3.92$, $SD = 1.15$); $t(401) = 1.36$, $p = .17$. Adolescenten die na scheiding geen contact meer hadden met moeder ($M = 3.91$, $SD = 1.31$) en adolescenten die na scheiding wel contact hadden met moeder ($M = 3.96$, $SD = 1.19$); $t(407) = -.10$, $p = .92$. Tevens waren er t-toetsen uitgevoerd bij de subschalen depressie en angst. In Tabel 3 kunnen de resultaten worden bekeken voor internaliserend gedrag en de subschalen depressie en angst. Er waren geen significante resultaten gevonden op de uitgevoerde t-toetsen. De hypothese, dat adolescenten die met één ouder contact hebben meer internaliserend gedrag vertonen dan adolescenten die met beide ouders contact hebben, kan worden verworpen.

Schoolprestaties

Eerst werd er nagegaan hoe de verdeling van het schoolniveau lag binnen de groep die nog contact had met één ouder en de groep die nog contact had met beide ouders. Dit is terug te zien in Tabel 4. Uit de chi kwadraat toets bleek dat er een significant verschil was in schoolniveau tussen de adolescenten uit deze twee groepen. Adolescenten die met één ouder contact hadden, hadden vaker VMBO niveau en wanneer er met beide ouders contact was, hadden adolescenten vaker vwo/gymnasium niveau. Vervolgens zijn er twee analyses uitgevoerd om te kijken naar de schoolprestaties. Uit een t-toets (Tabel 3) bleek dat er geen significant verschil was in het gemiddelde cijfer van adolescenten die geen contact meer hadden met moeder ($M = 6.78$, $SD = .75$) en adolescenten die nog wel contact hadden met moeder ($M = 6.73$, $SD = .77$); $t(399) = .18$, $p = .78$. Ook bij adolescenten die geen contact meer hadden met vader ($M = 6.51$, $SD = .81$) en die wel contact hadden met vader ($M = 6.75$, $SD = .76$); $t(393) = -1.86$, $p = .33$ was geen significant verschil gevonden. Tot slot was er ook gekeken naar adolescenten die met beide ouders contact hadden ($M = 6.75$, $SD = .76$) en adolescenten die nog maar met één ouder contact hadden, hier is wederom geen significant verschil gevonden ($M = 6.55$, $SD = .81$); $t(389) = -1.61$, $p = .11$.

Als laatste werd gekeken of adolescenten in schoolniveau vooruit waren gegaan, gelijk gebleven of achteruit waren gegaan. Dit werd uitgezet in een kruistabel van verandering in schoolniveau en wel of geen contact na scheiding. Van de totale groep adolescenten met gescheiden ouders was 5.29% vooruit gegaan in niveau, 84.13% was niet van niveau veranderd en 10.83% was achteruit gegaan in niveau. Uit de chi kwadraat toets bleek dat er geen significant verschil was in niveau verandering tussen de adolescenten die met één ouder contact hadden en adolescenten die met beide ouders contact hadden.

De onderzoeksvraag die beantwoord moest worden luidde: 'Is er een verschil in schoolprestaties tussen adolescenten die na de scheiding met één ouder contact hebben en adolescenten die nog met beide ouders contact hebben?'. Aan de hand van de bovengenoemde resultaten kon geconcludeerd worden dat er geen verschil is in schoolprestaties tussen deze twee groepen. Hiermee kon de eerder genoemde hypothese, die er vanuit ging dat adolescenten die nog met beide ouders contact hadden beter zouden presteren, verworpen worden. Hoewel het in dit onderzoek niet wordt meegerekend met de variabele schoolprestaties is er wel een significant verschil gevonden in het schoolniveau van adolescenten die nog met één ouder contact hebben en die nog met beide ouders contact hebben na de scheiding.

Tabel 4
Verdeling van schoolniveau en contact ouder

Niveau	VMBO-beroeps		VMBO-theoretisch		HAVO		VWO of gymnasium		Anders		Totaal	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Met één ouder contact	4	8.7	28	60.9	7	15.2	5	10.9	2	4.3	46	100
Met beide ouders contact	8	2.3	112	32.1	69	19.8	113	32.4	45	12.9	347	99.4

Tabel 5
Chikwadraat Schoolniveau en contact ouder

	Waarde	df	Significantie
Chi kwadraat	24.73	5	.00*

* $p < .001$

Tabel 6
Verandering van Schoolniveau

Verandering niveau	Vooruit gegaan		Gelijk gebleven		Achteruit gegaan	
	n	%	n	%	n	%
Met één ouder contact	4	19	34	10.2	8	18.6
Met beide ouders contact	17	81	300	89.8	35	81.4
Totaal	21	100	334	100	43	100

Tabel 7
Chikwadraat Verandering Schoolniveau

	Waarde	df	Significantie
Chi kwadraat	3.86	2	.15

Conclusie

In deze studie is onderzocht of adolescenten een verschil in functioneren laten zien wanneer na de scheiding met één ouder contact is of met beide ouders. Uit dit onderzoek blijkt geen verschil te zijn in het functioneren van de adolescent wanneer er met één ouder contact is of met beide ouders. Volgens Parcel en Menaghan (1993) dienen ouders betrokken, aandacht-gevend en fysiek aanwezig te zijn om een sterke band op te bouwen met het kind. Dit betekent dat wanneer er maar met één ouder contact is geen sociaal kapitaal kan worden opgebouwd met die ouder (Coleman, 1988). Aan de hand van ons onderzoek blijkt echter dat het hebben van sociaal kapitaal met maar één ouder geen negatief effect heeft op het functioneren van de adolescent. Functioneren werd in deze studie gemeten aan de hand van externaliserend en internaliserend gedrag, schoolprestaties en de relatiekwaliteit met ouders.

Uit het onderzoek naar de vraag of er samenhang is tussen contact en relatiekwaliteit van adolescent en ouder na de scheiding bleek dat er bij beide ouders een significant positieve samenhang was. De samenhang was bij beide ouders zwak, maar toch kan gesteld worden dat meer contact met de ouder positief samenhangt met de beoordeling van de relatiekwaliteit door de adolescent. Contact met vader hangt sterker samen met de relatiekwaliteit tussen adolescent en vader dan contact met moeder en de relatiekwaliteit tussen adolescent en moeder. De eerder genoemde hypothese kan worden aangenomen.

Uit het onderzoek naar de vraag of er een verschil is in externaliserend gedrag tussen adolescenten die met één of beide ouders contact hebben, bleek dat adolescenten die na de scheiding geen contact meer hebben met vader, significant hoger scoorden op delinquentie dan adolescenten die wel contact hebben met vader. Het wel of geen contact hebben met moeder speelt hierbij geen significante rol. Verder kwamen er uit de resultaten geen significante verschillen naar voren. Er kan worden geconcludeerd dat contact met één ouder of beide ouders na scheiding gedeeltelijk een significante rol speelt in externaliserend gedrag, namelijk voor delinquentie bij geen contact met vader. De eerder genoemde hypothese kan gedeeltelijk worden verworpen.

Adolescenten die met één ouder contact hebben, vertoonden niet significant meer internaliserend gedrag dan adolescenten die met beide ouders contact hebben. Gemiddeld lagen de scores op internaliserend gedrag wel iets hoger voor adolescenten die met één ouder contact hebben dan wanneer er nog contact is met beide ouders, maar dit verschil was niet significant. Een opvallend resultaat, al is het klein, was dat adolescenten gemiddeld iets hoger scoren op internaliserend gedrag en depressie wanneer er contact is met moeder dan wanneer er geen contact is. De hypothese dat adolescenten die met één ouder contact hebben meer internaliserend gedrag vertonen dan adolescenten die met beide ouders contact hebben, kan worden verworpen.

Tot slot is uit dit onderzoek naar voren gekomen dat er geen significante verschillen waren in de schoolprestaties van kinderen die nog met één ouder contact hebben en kinderen die nog met beide ouders contact hebben na de scheiding. De hypothese die vooraf was opgesteld kan dus verworpen worden. Wel was er een significant verschil gevonden in het schoolniveau van adolescenten uit de twee

groepen. Gebleken is dat van de adolescenten die nog met beide ouders contact hebben het grootste percentage vwo of gymnasium doet. Van de adolescenten die met één ouder contact hebben doet een groter percentage VMBO. Een ander opvallend resultaat was dat het gemiddelde schoolcijfer van de groep die geen contact meer heeft met de moeder het hoogste is vergeleken met de andere groepen.

Discussie

In dit onderzoek zijn weinig significante resultaten gevonden wat er op wijst dat het contact hebben met één of met beide ouders na de scheiding weinig uitmaakt voor het algemene functioneren van de adolescent. Alleen betreffende contact en relatiekwaliteit met ouders en delinquentie werden significante resultaten gevonden. De bevindingen van dit onderzoek zijn in strijd met de kijk van Portes (1998) op het sociaal kapitaal waarin hij stelt dat beide ouders nodig zijn om sociaal kapitaal op te bouwen. Wellicht kan de rol van de missende ouder opgevangen worden door de ouder waar nog wel contact mee is en eventueel andere personen uit het sociale vangnet van de adolescent (Deleire & Kalil, 2002). Verscheidene onderzoeken vinden negatieve kind uitkomsten wanneer er nog maar met één ouder contact is, ook beleid is hier op aangepast. Zo is sinds 2007 het ouderschapsplan ingegaan en verplicht op te stellen na scheiding van de ouders. Hierin staan afspraken over onder andere de omgang met de kinderen. Aan de hand van het huidige onderzoek kan echter de vraag gesteld worden of contact wel zo'n grote rol speelt in het functioneren van de adolescent.

Wanneer specifiek wordt gekeken naar contact en relatiekwaliteit tussen ouders en adolescent blijkt dat deze samenhangen, maar het is niet duidelijk op welke manier deze twee constructen invloed hebben op elkaar. Het kan zijn dat er veel contact is, omdat de relatiekwaliteit goed is en ouder en adolescent elkaar graag zien, of dat er sprake is van verbetering van de relatie naarmate adolescent en ouder elkaar vaker zien. Dunn en anderen (2004) vonden dat een combinatie van deze richtingen ook mogelijk was. Opvallend is dat de frequentie van contact met vader een sterker samenhangt met vader-kind relatiekwaliteit dan contact met moeder heeft met de moeder-kind relatiekwaliteit. Dit zou mogelijk kunnen komen doordat het grootste deel van de kinderen na een scheiding bij hun moeder blijven wonen (Albertini & Garriga, 2011) en moeders over het algemeen een hechtere relatie hebben met hun kinderen hebben dan vaders (Scott, Booth, King, & Johnson, 2007). Contact met uitwonende vader zou nodig kunnen zijn om de relatiekwaliteit met kinderen op te bouwen of in stand te houden.

Wanneer er gekeken wordt naar externaliserend gedrag komt naar voren dat adolescenten die contact hebben met hun vader minder delinquente gedragingen vertonen. Dit resultaat komt niet overeen met de bevindingen van Spruit en Iedema (1998) en Spruit en anderen (2006), waaruit bleek dat contact met vader na scheiding geen rol speelt bij het welzijn en de mate van externaliserend gedrag van adolescenten. De bevindingen van dit onderzoek zijn echter wel in overeenstemming met studies die rapporteerden dat adolescenten die contact hebben met vader na scheiding, minder externaliserend gedrag vertonen (Hawkins, 2007; King & Sobowleski, 2007).

Op het gebied van internaliserend gedrag zijn ook vergelijkbare resultaten gevonden met de besproken literatuur. Internaliserend gedrag was gemiddeld hoger voor adolescenten die met één ouder contact hebben en dan voor adolescenten die met beide ouders contact hebben. Dit geldt in het bijzonder voor adolescenten die geen contact meer hebben met vader, zoals eerder gevonden door King en Sobolewski (2006) en Størksen en anderen (2005). Zij concludeerden in hun onderzoek dat adolescenten meer internaliserend gedrag vertoonden wanneer moeder volledige voogdij had en er weinig tot geen contact was met vader in vergelijking met adolescenten die wel nog contact hadden met vader. Er moet bij vermeld worden dat deze resultaten niet significant waren. Tegen verwachtingen in was gevonden dat adolescenten een iets hoger gemiddelde hadden op internaliserend gedrag en depressie wanneer er wel nog contact was met moeder dan wanneer er geen contact meer was. Dit was niet gevonden in het verrichte literatuuronderzoek. Wanneer dit vergeleken wordt met externaliserend gedrag, kan gezegd worden dat contact belangrijker lijkt te zijn in de samenhang met externaliserend gedrag van adolescenten na scheiding van de ouders dan met internaliserend gedrag.

Nog een opvallende bevinding in dit onderzoek is dat het gemiddelde cijfer van adolescenten die geen contact meer hebben met hun moeder hoger ligt dan bij de andere groepen. Dit komt overeen met verschillende andere studies zoals die van Somers en anderen (2011) die tot de conclusie kwamen dat de betrokkenheid van vaders ervoor zorgde dat de schoolprestaties vooruit gingen. Het feit dat in deze studie geen effect wordt gevonden van het contact hebben met één of beide ouders na de scheiding zou verklaard kunnen worden door het feit dat de kwantiteit van het contact is gemeten. Terwijl uit de literatuur is gebleken dat vooral de betrokkenheid en niet zo zeer de aanwezigheid van de ouders invloed heeft op schoolprestaties (nationaal centrum voor educatie statistieken, 1997). Aangezien het instrument dat in deze studie is gebruikt niet de betrokkenheid van ouders bij de school meet, is de validiteit van deze uitkomsten in twijfel te trekken.

Limitaties en toekomstig onderzoek

Een sterk punt van deze studie is dat er een groot aantal respondenten participeerde in het onderzoek. Hierdoor kon er een goed beeld worden gevormd van de onderzoeksgroep. Ook was het een gevarieerde onderzoeksgroep (bijvoorbeeld verschillende schoolniveaus, leeftijden en etniciteiten). Deze beide punten zorgde ervoor dat de uitkomsten gegeneraliseerd konden worden. Daarnaast werd er gebruik gemaakt van een gestandaardiseerde vragenlijst met constructen die een hoge betrouwbaarheid hadden.

Deze studie bevat echter ook zwakke punten. Zo zijn de vragenlijsten afgenomen in klaslokalen. Hierdoor kan het zijn dat adolescenten met elkaar gingen overleggen of elkaars antwoorden bekeken. Hierdoor zouden de adolescenten elkaar kunnen beïnvloeden wat de betrouwbaarheid kan aantasten. Een ander punt dat invloed kan hebben gehad op de betrouwbaarheid is het feit dat sommige adolescenten jong waren toen hun ouders gingen scheiden. Deze groep vond het vaak moeilijk om

vragen over de gebeurtenis te beantwoorden, omdat ze te jong waren om precies te herinneren hoe het proces is verlopen.

Er is al veel onderzoek gedaan naar wat voor effecten scheiding van ouders op adolescenten heeft. Dit werd vooral gedaan door intacte gezinnen te vergelijken met gescheiden gezinnen. Daarentegen is er nog maar weinig onderzoek gedaan waarbij adolescenten die nog maar met één ouder contact hebben vergeleken worden met adolescenten die met beide ouders contact hebben. In de toekomst zou hier meer onderzoek naar gedaan moeten worden, want uit dit onderzoek blijkt dat contact met beide ouders niet altijd noodzakelijk is voor het functioneren van de adolescent.

Zoals eerder genoemd, kwam uit deze studie naar voren dat het contact hebben met één of beide ouders na de scheiding weinig verschil maakt in het algemene functioneren van de adolescent. Alleen met delinquentie maakt het uit of er wel of geen contact is met vader. Contact alleen blijkt niet bepalend te zijn voor het functioneren van de adolescent. Zoals eerder besproken zou het kunnen zijn dat kwaliteit van de relatie tussen ouder en adolescent bepalend is voor het functioneren, maar ook andere factoren zoals conflicten zouden een rol kunnen spelen. Om te kijken of deze factoren wel significant effect hebben op het functioneren van de adolescent zou nader onderzoek gedaan moeten worden. Dit is belangrijk, omdat wanneer ook hier geen significante resultaten uitkomen het huidige beleid aangepast moet worden.

Literatuurlijst

- Adam, E. K., Chase-Lansdale, P. L. (2002). Home sweet home(s): Parental separations, residential moves, and adjustment problems in low-income adolescent girls. *Developmental Psychology, 38*, 792-805. doi:10.1037//00121649.38.5.792
- Afifi, T. D., & Schrodt, P. (2003). "Feeling caught" as a mediator of adolescents' and young adults' avoidance and satisfaction with their parents in divorced and non-divorced households. *Communication Monographs, 70*(2), 142-173. doi:10.1080/0363775032000133791
- Ahrons, C.R., & Tanner, J.L. (2003). Adult children and their fathers: Relationship changes 20 years after parental divorce. *Family Relations, 52*, 340–351. doi:10.1111/j.17413729.2003.00340.x
- Albertini, M., & Garriga, A. (2011). The effect of divorce on parent-child contacts: Evidence on two declining effect hypotheses. *European Societies, 13*(2), 257-278. doi:10.1080/14616696.2010.483002
- Amato, P. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family, 62*(4), 1269-1287. doi:10.1111/j.1741-3737.2000.01269.x
- Amato, P. R., & Afifi, T. D. (2006). Feeling caught between parents: Adult children's relations with parents and subjective well-being. *Journal of Marriage and Family, 68*(1), 222-235. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00243.x
- Amato, P., & Booth, A. (1996). A prospective study of divorce and parent-child relationships. *Journal of Marriage and the Family, 58*(2), 356-365. doi:10.2307/353501
- Amato, P. R. & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family, 61*, 557–573. doi:10.2307/353560
- American Psychiatric Association. (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed., text rev.). doi:10.1176/appi.books.9780890423349
- Averdijk, M., Malti, T., Eisner, M., & Ribeaud, D. (2011). Parental separation and child aggressive and internalizing behavior: An event history calendar analysis. *Child Psychiatry & Human Development, 43*, 184-200. doi:10.1007/s10578-011-0259-9
- Baerveldt, C., Rossem van, R., & Vermande, M. (2003). Pupils' delinquency and their social networks: A test of some network assumptions of the ability and inability models of delinquency. *The Netherlands Journal of Social Sciences, 39*, 107-125.
- Bauserman, R. (2002). Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review. *Journal of Family Psychology : JFP : Journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43), 16*(1), 91-102.
- Björkqvist, K., Lagerspetz, K. M. J., & Osterman, K. (1992). *The Direct and Indirect Aggression scales*. Vasa, Finland: Abo Akademi University, Department of Social Sciences.
- Booth, A., Scott, M. E., & King, V. (2010). Father residence and adolescent problem behavior: Are youth always better off in two-parent families? *Journal of Family Issues, 31*, 585–605. doi:10.1177/0192513X09351507

- Breivik, K. & Olweus, D. (2006). Adolescent's adjustment in four post-divorce family structures. *Journal of Divorce & Remarriage*, *44*, 99–124. doi:10.1300/J087v44n03_07
- Cashmore, J., Parkinson, P., & Taylor, A. (2007). Overnight stays and children's relationships with resident and nonresident parents after divorce. *Journal of Family Issues*, *29*, 707-733. doi:10.1177/0192513X07308042
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, *94*, 95-120. doi:10.1086/228943
- Coley, R. L. & Medeiros, B. L. (2007). Reciprocal longitudinal relations between nonresident father involvement and adolescent delinquency. *Child Development*, *78*, 132-147. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.00989.x
- Craighead, W. E., Smucker, M. R., Craighead, L. W., & Ilardi, S. S. (1998). Factor analysis of the Children's Depression Inventory in a community sample. *Psychological Assessment*, *10*, 156-165. doi: 10.1037/1040-3590.10.2.156
- Crawford, T. N., Cohen, P., Midlarsky, E., & Brook, J. (2001). Internalizing symptoms in adolescents: Gender differences in vulnerability to parental distress and discord. *Journal of Research on Adolescence*, *11*, 95–118. doi:10.1111/1532-7795.00005
- Deleire, T., & Kalil, A. (2002). Good things come in threes: Single-parent multigenerational family structure and adolescent development. *Demography*, *39*(2), 393-413. doi:10.2307/3088345
- Downey, D. B. (1994). The school performance of children from single-mother and single-father families. *Journal of Family Issues*, *15*, 129-147. doi:10.1177/019251394015001006
- Dunn, J., Cheng, H., O'Connor, T. G., & Bridges, L. (2004). Children's perspectives on their relationships with their nonresident fathers: Influences, outcomes and implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *45*, 553-566.
- Falci, C. (2006). Family structure, closeness to residential and nonresidential parents, and psychological distress in early and middle adolescence. *Sociological Quarterly*, *47*(1), 123-146. doi:10.1111/j.1533-8525.2006.00040.x
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationship in their social networks. *Developmental Psychology*, *21*, 1016-1024. doi: 10.1037//0012-1649.21.6.1016
- Goodman, R., Meltzer, H., & Bailey, V. (2003). The Strengths and Difficulties Questionnaire: a pilot study on the validity of the self-report version. *International Review of Psychiatry*, *15*, 173-177. doi:10.1080/0954026021000046137
- Ham, B. D. (2004). The effects of divorce and remarriage on the academic achievement of high school seniors. *Journal of Divorce & Remarriage*, *42*, 159-178. doi:10.1300/J087v42n01_08
- Hines, A. (1997). Divorce-related transitions, adolescent development, and the role of the parent-child relationship: A review of the literature. *Journal of Marriage and the Family*, *59*(2), 375-388. doi:10.2307/353477

- King, V. & Sobolewski, J. M. (2006). Nonresident fathers' contributions to adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family, 68*, 537–557. doi:10.1111/j.1741-3737.2006.00274.x
- Kurdek, L. A., Fine, M. A., & Sinclair, R. J. (1995) School adjustment in sixth graders: Parenting transitions, family climate and peer norm effects. *Child Development, 66*, 430-445. doi:10.2307/1131588
- Lansford, J. E., Malone, P. S., Castellino, D. R., Dodge, K. A., Petit, G. S., Bates, J. E. (2006) Trajectories of internalizing, externalizing, and grades for children who have and have not experienced their parents' divorce or separation. *Journal of Family Psychology, 20*, 292-301. doi:10.1037/0893-3200.20.2.292
- Lee, S. M., & Kushner, J. (2008) Single-parent families: The role of parent's and child's gender on academic achievement. *Gender and Education, 20*, 607-321. doi:10.1080/09540250802415132
- Lee, S. M., Kushner, J., & Cho, S. H. (2007) Effects of parent's gender, child's gender, and parental involvement on the academic achievement of adolescents in single parent families. *Sex Roles, 56*, 149-157. doi:10.1007/s11199-006-9157-1
- McCombs, A., & Forehand, R. (1989). Adolescent school performance following parental divorce: Are there family factors that can enhance success? *Adolescence, 24*, 871-880. Retrieved from <http://pao.chadwyck.co.uk.proxy.library.uu.nl/articles/results.do?QueryType=articles>
- Mitchell, K. S., Booth, A., & King, V. (2009). Adolescents with nonresident fathers: Are daughters more disadvantaged than sons? *Journal of Marriage and Family, 71*, 650–662. doi:10.1111/j.1741-3737.2009.00624.x
- National Center for Education Statistics (1997). *Fathers' involvements in their children's schools*. Washington, DC: US. Government Printing Office
- Pagani, L., Tremblay, R. E., Vitaro, F., Kerr, M., & McDuff, P. (1998). The impact of family transition on the development of delinquency in adolescent boys: A 9-year longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 39*, 489-499. doi:10.1017/S0021963098002200
- Parcel, T. L. & Menaghan, E. Z. (1993). Family social capital and children's behavior problems. *Social Psychology Quarterly, 56*, 120-135. doi:10.2307/2787001
- Pong, S., Dronkers, J., & Hampden-Thompson, G. (2003) Family policies and children's school achievement in single- versus two-parent families. *Journal of Marriage and Family, 65*, 681-699. doi:10.1111/j.1741-3737.2003.00681.x
- Portes, A. (1998). Social capital: It's origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology, 24*, 1-24. doi:10.1146/annurev.soc.24.1.1
- Potter, D. (2010) Psychosocial well-being and the relationship between divorce and children's academic achievement. *Journal of Marriage and Family, 72*, 933-946. doi:10.1111/j.17413737.2010.00740.x
- Raley, R. K., Frisco, M. L., & Wildsmith, E. (2005) Maternal cohabitation and educational success. *Sociology of Education, 78*, 144-164. doi:10.1177/003804070507800203
- Robbers, S., van Oort, F., Huizink, A., Verhulst, F., van Beijsterveldt, C., Boomsma, D., &

- Bartels, M. (2012). Childhood problem behavior and parental divorce: Evidence for gene-environment interaction. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *47*, 1539-1548. doi:10.1007/s00127-011-0470-9
- Scott, M. E., Booth, A., King, V., & Johnson, D. R. (2007). Postdivorce father-adolescent closeness. *Journal of Marriage and Family*, *69*(5), 1194-1209. doi:10.1111/j.1741-3737.2007.00441.x
- Shapiro, A., & Lambert, J. (1999). Longitudinal effects of divorce on the quality of the father-child relationship and on fathers' psychological well-being. *Journal of Marriage and the Family*, *61*(2), 397-408. doi:10.2307/353757
- Simons, R. L., Lin, K., Gordon, L. C., Conger, R. D., & Lorenz, F. O. (1999). Explaining the higher incidence of adjustment problems among children of divorce compared with those in two-parent families. *Journal of Marriage and Family*, *61*, 1020-1033. doi:10.2307/354021
- Somers, C. L., Chiodo, L. M., Yoon, J., Ratner, H., Barton, E., & Delaney-Black, V. (2011). Family disruption and academic functioning in urban, black youth. *Psychology in the Schools*, *48*, 357-370. doi:10.1002/pits.20559
- Spruijt, E., & Duindam, V. (2005). Problem behavior of boys and young men after parental divorce in the Netherlands. *Journal of divorce and remarriage*, *43*, 141-156. doi:10.1300/J087v43n03_08
- Spruijt, E., Goede, M. D., & Vandervalk, I. (2004). Frequency of contact with nonresident fathers and adolescent well-being: A longitudinal analysis. *Journal of Divorce and Remarriage*, *40*, 77-91. doi:10.1300/J087v40n03_05.
- Spruijt, E. & Iedema, J. (1998). Well being of youngsters of divorce without contact with nonresident parents in the Netherlands. *Journal of Comparative Family Studies*, *29*, 517-526.
- Steinberg, L., Lamborn, S., Darling, N., Mounts, N., & Dornbusch, S. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, *65*(3), 754-770. doi:10.1111/j.1467-8624.1994.tb00781.x
- Størksen, I., Røysamb, E., Moum, T., & Tambs, K. (2005). Adolescents with a childhood experience of parental divorce: A longitudinal study of mental health and adjustment. *Journal of Adolescence*, *28*, 725-739. doi:10.1016/j.adolescence.2005.01.001
- Sun, Y., & Li, Y. (2008) Parents' marital disruption and its uneven effect on children's academic performance- A simulation model. *Social Science Research*, *37*, 449-460. doi:10.1016/j.ssresearch.2007.03.005
- Sun, Y., & Li, Y. (2009a) Postdivorce family stability and changes in adolescents' academic performance: A growth-curve model. *Journal of Family Issues*, *30*, 1527- 1555. doi:10.1177/0192513X09339022
- Sun, Y., & Li, Y. (2009b) Parental divorce, sibship size, family resources, and children's academic performance. *Social Science Research*, *38*, 622-634. doi:10.1016/j.ssresearch.2009.03.007
- VanderValk, I., Spruijt, E., de Goede, M., Maas, C., & Meeus, W. (2005). Family structure and problem behavior of adolescents and young adults: A growth-curve study. *Journal of Youth and*

Adolescence, 34, 533–546. doi:10.1007/s10964-005-8841-8

Videon, T. (2002). The effects of parent-adolescent relationships and parental separation on adolescent well-being. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 489-503. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00489.x

Wadsby, M., & Svedin, C. G. (1996) Academic achievement in children of divorce. *Journal of School Psychology*, 34, 325-336. doi:10.1016/S0022-4405(96)00018-0

Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2009). *Abnormal child and adolescent psychology*. (7th ed.). Upper Saddle River, New Jersey, US: Pearson Education International.

Zill, N., Morrison, D. R., & Coiro, M. J. (1993). Long-term effects of parental divorce on parent-child relationships, adjustment, and achievement in young adulthood. *Journal of Family Psychology*, 7, 91-103. doi:10.1037//0893-3200.7.1.91